

Justícia juvenil

Octavio García Pérez

PID_00208811

Material docent de la UOC

Octavio García Pérez

Professor titular de Dret penal de la
Universitat de Màlaga.

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats
pel professor: Josep M. Tamarit (2014)

Primera edició: febrer 2014
© Octavio García Pérez
Tots els drets reservats
© d'aquesta edició, FUOC, 2014
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
Disseny: Manel Andreu
Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL
Dipòsit legal: B-11-2014

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

En aquesta assignatura estudiarem tot el que té relació amb el sistema de justícia penal juvenil. Des del final del segle XIX i el començament del segle XX, els països van crear un sistema de justícia específic per als menors que cometessin delictes que sempre s'ha diferenciat d'una manera notable del sistema que existeix per als adults. El coneixement d'aquest sistema no solament és rellevant per a saber quina resposta reben els menors que duen a terme un fet delictiu i de quina manera, sinó que també en molts casos això té transcendència en l'àmbit dels adults. Efectivament, com és sabut, sovint el sistema de justícia penal juvenil s'utilitza com a banc d'experiments de la justícia dels adults. Moltes reformes introduïdes en el sistema de justícia dels adults s'han provat de primer en el dels menors. Penseu, per exemple, en el cas de la pena de treballs en benefici de la comunitat o en la mediació. Abans d'introduir-la en els codis penals es van provar en el sistema de justícia juvenil. En el nostre país des de fa temps es reclama que el fiscal sigui qui s'ocupi de la recerca dels delictes. Doncs bé, això ja es fa així en la justícia juvenil des del 1992, cosa que ha permès posar en relleu les dificultats que pot plantejar un canvi d'aquest tipus.

Per a les tasques que podria exercir un criminòleg en l'àmbit dels menors (disenyar programes d'intervenció amb menors condemnats, formar part dels equips tècnics, fer recerca sobre aspectes relacionats amb la justícia juvenil com ara l'eficàcia de les sancions o la durada dels procediments, etc.) és imprescindible saber com ha regulat la normativa tot el que està relacionat amb aquest sector de la justícia.

En aquesta assignatura ens ocuparem de l'anàlisi del sistema de justícia juvenil. En el primer mòdul veurem els aspectes materials del dret penal juvenil i ens centrarem en els models que s'han emprat, l'àmbit d'aplicació, el conjunt de sancions previst per als menors i la manera com es trien aquestes sancions. En el segon mòdul tractarem el procés penal i l'execució de les mesures. En realitat, aquest segon aspecte és una faceta del primer, ja que estem fent referència al fet que el procés no s'acaba en el moment en què es dicta la sentència, sinó que aquesta s'ha d'executar; així, en el cas de les condemnatòries, això es tradueix en l'execució de la sanció. D'una banda, veurem com funciona un procés penal de menors des que els òrgans encarregats de perseguir els delictes que cometen els menors tenen notícia que se n'ha realitzat algun fins que es posa fi al procediment, per mitjà de sentència, de l'arxivament del cas o del sobreseïment de l'assumpte. D'altra banda, en els casos en què el procés penal ha acabat amb una sentència condemnatòria, després que aquesta s'hagi dictat, caldrà procedir a l'execució de la mesura. En aquest punt ens ocuparem

dels subjectes encarregats de l'execució, de la normativa que cal seguir i del procediment contra el qual s'ha de recórrer des que es rep l'ordre d'executar una sanció fins que aquesta es compleix.

Una vegada adquirits els coneixements sobre la regulació del sistema de justícia juvenil, el tercer mòdul té per objecte proporcionar coneixements empírics sobre el funcionament del sistema de justícia juvenil. Per mitjà de les estadístiques judicials i dels estudis efectuats sobre els diversos aspectes del sistema de justícia juvenil, tindrem informació sobre com funciona realment el sistema i quins efectes positius i negatius comporta. Podrem observar fins a quin punt s'utilitzen les mesures desjudicialitzadores i quin grau d'eficàcia tenen. Així mateix tindrem una radiografia de com utilitza el sistema de justícia juvenil les sancions previstes i del perfil dels menors als quals s'aplica les sancions. Per acabar, tractarem la qüestió de si realment les mesures imposades als menors assoleixen els objectius marcats, és a dir, si aconsegueixen o no que els menors no cometin fets delictius en el futur.

Objectius

1. Conèixer els models de justícia juvenil que s'han emprat per a tractar la delinqüència que cometen els menors. Amb això es volen identificar les finalitats que es persegueixen quan es decideix intervenir sobre un menor que ha comès un fet delictiu i a continuació veure els mitjans previstos per a aconseguir-ho i si són idonis per a això. Les normes penals, com qualsevol altre tipus de norma, es fixen uns objectius, que normalment es descriuen en les exposicions de motius, i segons aquests objectius organitzen la regulació de la temàtica de què s'ocupen. Una qüestió diferent és si en la pràctica les normes es mostren realment idònies o no. Així doncs, en primer lloc s'ha de tenir clar què s'espera del sistema de justícia juvenil.
2. Prenent com a model la normativa penal juvenil espanyola, que és similar a la de la major part de països europeus i llatinoamericans, conèixer la regulació que s'ofereix per a assolir les finalitats previstes. Per exemple, a quins subjectes s'aplica aquesta normativa, per quins fets, quines sancions es poden imposar, quins criteris s'utilitzen per a triar la mesura i la durada d'aquesta, fins a quin punt és obligatori sotmetre a un procés penal l'acusat del delictes, com funciona el procés i com s'executen les mesures als menors que siguin declarats culpables són l'objecte de la legislació penal juvenil amb què es pretenen aconseguir les finalitats perseguides per mitjà del sistema de justícia de menors. En definitiva, es tracta que els estudiants coneguin l'àmbit d'aplicació de la normativa penal juvenil, el conjunt de sancions, els criteris d'elecció de la mesura i la durada pertinent, les fases del procés penal de menors i el procediment per a l'execució de la mesura.
3. Familiaritzar-se amb les eines que ens permeten determinar fins a quin punt els mitjans articulats per la normativa assoleixen, mitjançant l'aplicació corresponent pels operadors jurídics, les finalitats perseguides. Es busca que l'alumne sigui conscient de la importància de fer una avaluació del sistema de justícia juvenil que serveixi de base a la política criminal per a reorientar el sistema en cas que les finalitats que té fixades no s'assoleixin o només d'una manera parcial. Per a això s'han de familiaritzar amb les dades de què disposem sobre la forma d'acabament del procés, fent una atenció especial als mecanismes desjudicialitzadors, les conformitats, el tipus de sancions aplicades, els perfils dels condemnats i l'eficàcia de les mesures desjudicialitzadores i les sancions.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Dret penal de menors

Octavio García Pérez

1. Concepte
2. Fonts
3. La funció del dret penal juvenil
4. Els models de justícia juvenil i l'evolució històrica del dret penal juvenil espanyol
5. Bases del sistema de justícia juvenil
6. Àmbit subjectiu d'aplicació
7. L'àmbit objectiu d'aplicació
8. El sistema de mesures que estableix la Llei de responsabilitat penal del menor
9. L'aplicació de les mesures

Mòdul didàctic 2

Procés penal i execució de mesures

Octavio García Pérez

1. El procés penal
2. L'execució de les mesures

Mòdul didàctic 3

El funcionament pràctic del sistema de justícia juvenil

Octavio García Pérez

1. La resposta del sistema de justícia penal de menors als fets delictius denunciats
2. L'estructura de la delinqüència que arriba al sistema de justícia juvenil
3. L'aplicació de les sancions per part dels jutjats de menors
4. L'evolució de la distribució de les sancions aplicades als menors
5. El perfil dels menors condemnats en el sistema de justícia penal juvenil
6. El perfil dels menors internats
7. L'eficàcia preventivo-especial de les mesures
8. Algunes conclusions politicriminals sobre la situació del sistema de justícia juvenil